

KERÉKNYOMOK

TÁRSADALMI, ORIENTALISZTIKAI ÉS BUDDHOLÓGIAI FOLYÓIRAT

2022

TARTALOM

TANULMÁNYOK

- 3 **Zsolnai László**
A buddhista közgazdaságtan
horizontja
- 14 **Farkas Attila Márton**
A buddhizmus neuralgikus pontja
– az *anátman*
- 48 **Tenigl Takács László**
Ébredés a szavakból
– a mindfulness kommunikáció
„akkor” és ma

VISSZAEMLÉKEZÉSEK

- 68 **Hidas Gergely**
– Szántó Péter-Dániel
– Helmut Tauscher
Bethlenfalvy Géza (1936–2021)
- 71 **Sárközi Alice**
A lélek visszahívása a mongol
hiedelemvilágban
- 81 **Kelényi Béla**
Tizenöt démon,
avagy egy kutatás története

- 103 **Gelle Zsóka**
A magától keletkezett fény
– narratívák a Szvajambhú *sztúpa*
kultuszában
- 116 **Kuzder Rita**
A szerzetesi képzés fokozatai
Tibetben
- 132 **Majer Zsuzsa**
A *Keselyűhívás* halotti
szertartásának szövegei
Mongóliából

KRITIKÁK, RECENZÍÓK

- 164 **Felföldi Szabolcs**
A közép- és dél-ázsiai hunok
kutatásának legújabb eredményei
[*Hunnic Peoples in Central and
South Asia. Sources for their
Origin and History.*
Ed. Dániel Balogh. Groningen:
Barkhuis, 2020.]
- 181 Summaries in English

V I S S Z A E M L É K E Z É S E K

HIDAS GERGELY – SZÁNTÓ PÉTER-DÁNIEL
– HELMUT TAUSCHER

Bethlenfalvy Géza (1936–2021)

Búcsúznak kedves tanárunktól, kollégánktól és barátunktól,¹ a *Keréknyomok* tanácsadójától, aki az alapítás óta látta el ezt a feladatot, és két tanulmányt is publikált folyóiratunkban.²

A valamikori kollégák még bizonyára fel tudják idézni a régi idők konferenciáit, melyeken esténként Géza szállodai szobájában lehetett összegyűlni, a napot egy kis általa otthonról hozott szíverősítővel lezárando, folytatva a szakmai diszkussziót vagy csak könnyedebben beszélgetve. Géza tökéletes házigazda volt, és vendégszeretete legendás: budai otthonában is, valamint Delhi rezidenciáján, amikor a Magyar Kulturális Intézet igazgatója volt 1994 és 2000 között. Ekkortájt gyakran mondogatta: „Most, hogy nem végzek kutatómunkát, legalább a kutatókkal kapcsolatban akarok maradni” – és szállást adott sok kollégának, akik otthon érezhették magukat nála. Bizonyos szempontból úgy tűnik, hogy Gézát a sors is erre szánta: már gimnazista éveitől kezdve érdekelt a keleti filozófia, vallás és a jóga, valamint a magyar kultúra és irodalom. Az India és Európa közötti kulturális kapcsolatok – különös hangsúllyal Magyarországot illetően – szintén egyik kutatási témájává váltak, és számos publikációját ennek a területnek szentelte.

Bethlenfalvy Géza 1936. február 10-én született a szlovákiai Huncovcén (Hunfalva, ill. Hunsdorf), a Magas-Tátra lábánál, kisebbségi magyar családban. A második világháború után családja Magyarországra költözött. Mosonmagyaróváron telepedtek le, édesanyja szülővárosában, a Szigetköz kapujában. Ott járt gimnáziumba, és ezekben az években kapta meg egy helyi ismeróstől Selvarajan Yesudian jógáról szóló könyvét. Néhány osztálytársával gyakorolni is kezdett, amit a helyi hatóságok rosszalottak, mert az 50-es évek elején helytelennek tartottak mindenféle vallási-spirituális tevékenységet.

Kísérleteit, hogy egyetemre kerüljön, a politika két évig gátolta, mivel apja családja korábban földbirtokos volt. Kedvező egybeeséseknek köszönhetően azonban végül 1956 nyarán felvették az ELTÉ-re. Itt magyar és orosz szakon kezdett, de hamar „átszökött” (ezt a kifejezést ő maga használta) a Harmatta János vezette indológiaihoz, amely éppen akkor indult önálló szakként. Emellett művészettörténeti és pszichológiai kurzusokat is végzett. Az ELTE első és egyetlen indo-

1 Ez az írás az International Association for Tibetan Studies (IATS) honlapján 2021 decemberében megjelent búcsúztató magyar nyelvű változata.

2 „Csoma bódhizattva?” *Keréknyomok* 5 (2009): 90–96, „Horváth Z. Zoltán” *Keréknyomok* 9 (2015): 7–12.

lógus hallgatója volt akkoriban. Az 1956-os forradalomban való részvétele és egy évvel későbbi megemlékezése miatt 1957-ben kizárták az egyetemről, sőt röviden be is börtönözték. Felfüggesztése két évig tartott, közben az Idegennyelvű Könyvesboltban dolgozott, fuvolázni tanult, sőt ötvösképzést is kapott. Utána visszatérhetett az egyetemre, és végül 1963-ban szerzett magyar nyelv és irodalom, valamint indológia diplomát.

Ezután kapcsolódott be fokozatosan a tibetológiába: Ligeti Lajos bízta meg, hogy tanuljon tibetiül, és a következő években már tanította is a tibeti nyelvet. Érdeklődése a buddhizmus és a buddhista meditáció felé fordult, majd az európai-tibeti kapcsolatok és Kőrösi Csoma Sándor került figyelmé homlokterébe. A tibetisztika úttörőjével kapcsolatos kutatásai kapcsán Ladak és Zanszkar története Géza egyik fő kutatási területe lett. Emellett általában a tibeti-mongol buddhizmusra fókuszált, különös tekintettel a népi vallásosságra, a buddhista kánon fejlődésére, az irodalomra, és a tantrikus hagyománnyal kapcsolatos kérdésekre.

Géza első személyes találkozása Ázsiával 1969-ben történt, amikor – már az MTA Altajisztikai Kutatócsoportjának munkatársaként – Mongóliába utazott, amelyet később első szerelemként írt le. Három hónapot töltött az országban, elsősorban Ulánbátorban, egy akadémiai csereprogram tagjaként, és a buddhista szentiratokat kutatta. A következő évben hathónapos ösztöndíjat kapott Indiába, és ennek a tanulmányútnak a során ellátogatott Delhibe, Púnába, Kalkuttába, Dardzsilingbe és Benáreszbe, ahol Kőrösi Csomával kapcsolatos dokumentumokat, valamint különböző buddhista szövegeket vizsgált.

1974-től 1980-ig a Delhi Egyetem magyar lektora volt, és India második otthonává vált. Eszményi kollégák és barátok lettek ekkortól Lokesh Chandrával, aki arra ösztönözte, hogy folytassa munkáját a mongol *Kandzsuron*. Törekvéseinek eredményeként megszületett első nagy monográfiája, az *A Catalogue of the Urga Kanjur*, mely 1980-ban jelent meg Delhiben. Két évvel később újabb katalógust adott ki, a *Them spangs pa Kandzsur* urgai kéziratát.

A filológia mellett Amrita Sher-Gil, Brunner Erzsébet, Fábri Károly, Baktay Ervin és természetesen Kőrösi Csoma Sándor életét kutatta. 1980-ban ugyancsak Delhiben *India in Hungarian Learning and Literature* címmel adott ki kötetet a magyar-indiai kultúrkapcsolatokról. Magyarországra visszatérve az MTA-n folytatta a kutatást, és az ELTÉ-n tanított egyedülálló személyiségeivel, szenvedélyesen.

Vezető tisztségeket töltött be a Kőrösi Csoma Társaságnál, 1990-ben pedig Kőrösi Csoma Sándor-díjjal jutalmazták. 1992–1995 között a Magyar Vallástudományi Társaság elnökhelyettese volt. 1994-től 2000-ig az Újdelhi Magyar Információs és Kulturális Központ igazgatójaként tevékenykedett. A Janpathon lévő irodája és rezidenciája sok kollégája és barátja találkozási helyévé vált, vagy néha otthona is lett egy rövid időre. Hat év múltán Magyarországra visszatérve 2006-ig dolgozott az MTA kutatócsoportjában.

2007 és 2010 között vendégprofesszor volt a Bécsi Egyetemen, ahol a tibeti népi vallás, a tant rizmus, a buddhista kánonok, Tibet felfedezése, valamint Ladak kultúrtörténetének témakörében tartott kurzusokat. A hallgatók szerették rendhagyó és közvetlen tanítási módját. Munkáját alapvetően mindig az Indiában, Mongóliában és Tibetben végzett kiterjedt terepmunka határozta meg. 2008-ban csatlakozott a bécsi „Tibeti kéziratok” projekthez, mely Ladakra és Zanszkarra fókuszált.

A 2010-es évek elején folytatta Indiához, Ladakhoz, Tibethez és Mongóliához kapcsolódó különféle kutatásait, mindemellett továbbra is a klasszikus zene, a képzőművészet és a tea rajongója maradt. Érdekelte a szabadkőművesség története is. Az évtized közepétől egészsége lassan, de folyamatosan romlani kezdett. Békésen hunyt el a János-hegy lankáján lévő legendás otthonában

2021. november 18-án. A kollégáknak nyújtott rengeteg értékes segítség mellett kíváncsisága, lelkesedése, bohém karaktere és jó kedélye ellenállhatatlan volt: az ember nemcsak új információkat és anekdotákat, hanem egyfajta vidám felülemelkedettséget is kapott minden vele való beszélgetés során. A tibetológia és orientalisztika nemzetközi közössége ragyogó, de szerény kutatóként, megbízható partnerként, mindenki jó kollégájaként és sokak barátjaként fog emlékezni rá. A halálát követően egyik volt tanítványa ezt írta róla: „Aki ismerte, kedvelte – kivétel nélkül.”